

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра міжнародного та європейського права

Міждисциплінарна курсова робота
на тему:
«Близькосхідна криза та перспективи її розв’язання»

Студента 5 курсу групи МПм-11
Галузь знань 29 Міжнародні відносини
Спеціальність 293 Міжнародне право
Шакуна Дмитра Сергійовича
Науковий керівник:
к. юр. наук, доц., завідувач кафедри
міжнародного та європейського права,
Саванець Л. М.

Національна шкала: _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ECTS _____

Члени комісії:

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ1. ПРИЧИНИ ТА ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ БЛИЗЬКОСХІДНОЇ КРИЗИ.....	8
1.1. Колоніальний спадок та геополітичний розподіл регіону після Першої світової війни.....	8
1.2. Створення Держави Ізраїль та ескалація арабо - ізраїльського конфлікту.....	8
1.3. Палестинське питання: історія, ключові події та сучасний стан.....	10
Висновки до розділу 1.....	12
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ КРИЗИ ТА РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ГРАВЦІВ.....	14
2.1. Головні конфліктні зони: Ізраїль – Палестина, Сирія, Ємен	14
2.2. Вплив міжнародних гравців. США та їхня політика в регіоні	14
2.3. Ісламський радикалізм і діяльність терористичних угруповань.....	19
Висновки до розділу 2.....	22
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТУ ТА МОЖЛИВІ СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ.....	24
3.1. Мирні угоди та політика нормалізації відносин між країнами (угоди Авраама).....	24
3.2. Варіанти вирішення палестинського питання: модель "дві держави".....	25
3.3. Економічні та політичні важелі впливу на стабілізацію регіону.....	26
Висновки до розділу 3.....	28
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	34

ВСТУП

Актуальність теми. Близькосхідний регіон на сьогоднішній день становить значні виклики та загрози міжнародній безпеці, що безпосередньо впливає на Україну як державу Чорноморського басейну . Криза в регіоні демонструє низьку ефективність міжнародних організацій, зокрема ООН, у вирішенні складних ситуацій, а також підкреслює мінливість позицій регіональних лідерів, особливо зростання ролі Туреччини . Конфлікти на Близькому Сході мають прямий вплив на світові ціни на енергоносії, оскільки регіон є ключовим джерелом нафти та газу. Постійний моніторинг ситуації є необхідною умовою для прийняття державних рішень в енергетичній та економічній сферах України, враховуючи її залежність від імпортних енергоресурсів.

Криза також поглиблює суперечності між провідними міжнародними гравцями, такими як США, ЄС, Китай, Росія та Туреччина, залежно від їхньої позиції у конфліктах, насамперед у сирійському та ізраїльсько-палестинському . У зв'язку з цим Україна повинна виробити власну зважену позицію щодо подій у регіоні, враховуючи свої зовнішньополітичні пріоритети та національні інтереси, особливо в контексті економічної вигоди та доступу до нових джерел енергоносіїв . Ескалація близькосхідної кризи відбувається під впливом інститутів глобального контролю, актуальних економічних тенденцій та радикального ісламізму. У цьому контексті постає питання про сумнівну легітимність інституту національної держави в ісламському світі . Після припинення існування біполярної геополітичної системи вагомим аспектом сучасних міжнародних відносин стала зміна структури конфліктогенних чинників світового розвитку.

Чимало тривалих міжнародних конфліктів, які раніше підживлювалися протистоянням СРСР та США, тепер підтвердили або й розширили, радикалізували свої позаідеологічні складові. До числа таких конфліктів належить і близькосхідний, який наразі зберігає свій статус найбільш

загрозливого для світової політичної та економічної стабільності . Попри прагнення стабілізувати стратегічно важливий регіон, сталі актори та коспонсори близькосхідного мирного процесу – безпосередні сторони конфлікту, США, ЄС, Росія – частково не здатні, а подеколи не схильні змінити той комплекс системних чинників, який надає близькосхідному конфлікту самовідновлювального характеру . Якщо раніше цей конфлікт можна було вважати структурою з центром (ізраїльсько-палестинське протистояння) та периферією (конфлікти-сателіти на кшталт ліванського), то сьогодні все частіше звучать думки про його трансформацію, вихід на вищий системний рівень – перетворення на цивілізаційне зіткнення “Захід-Іслам”.

Близькосхідна криза 2023 року суттєво вплинула на стабільність міжнародних морських шляхів сполучення через загрози тероризму, піратства та блокування стратегічних проток, таких як Суецький канал та Баб-ель-Мандебська протока . Це призвело до зростання вартості транспортування вантажів та зміни логістичних маршрутів . Піратські напади та підвищена військова активність у Баб-ель-Мандебській протоці створили серйозні виклики для міжнародної торгівлі та транспортування енергоносіїв . Економічні наслідки кризи найбільш відчутні в країнах, що залежать від стабільних поставок нафти та газу, особливо в Європі та Азії.

Міжнародна спільнота, включаючи ООН та провідні країни світу, вжила заходів для мінімізації ризиків, проте їхня ефективність обмежена нестабільністю регіону. Науковий аналіз показує необхідність довгострокових інвестицій у безпеку морських шляхів та диверсифікацію джерел енергії. Криза міжнародної безпеки в останні роки набула системного характеру. Складний вузол традиційних геополітичних суперечностей у Близькосхідно-Чорноморському просторі ще більше затягується внаслідок російської анексії Криму та неприхованого нарощування мілітарної активності РФ в акваторії Чорного моря. Ця активність спрямована на формування плацдарму для поширення впливу Росії у напрямку Середземномор'я та Близького Сходу. Військові дії РФ у Сирії під гаслом боротьби з тероризмом загострили складні

та погано контрольовані руйнівні процеси на Близькому Сході та в Північній Африці.

Таким чином, близькосхідна криза є надзвичайно актуальною темою, що має глибокий вплив на міжнародні відносини, світову економіку та глобальну безпеку.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Теоретичні та практичні аспекти відповідальності за воєнні злочини досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Вагомий внесок у розробку теми зробили такі науковці, як С. М. Момот, А. М. Захарченко, В. Ісаєва, А. Захарченко, Б. С. Ель сафі, А. М. Захарченко, О. Коппель, О. Пархомчук, А. Кулієв, О. Д. Левченко, Н. Оласюк та Палінчак та інші. Їхні праці стосуються історичного розвитку конфлікту, аналізу ролі релігійного фактору, особливостей міжнародного посередництва, перспектив врегулювання та політико-культурних і безпекових вимірів близькосхідної кризи, а також ролі міжнародних судових інституцій у її врегулюванні. Проте динаміка міжнародних відносин та поява нових викликів, таких як зміни у статусі Палестини в ООН, зумовлюють необхідність подальшого комплексного аналізу дипломатичних шляхів вирішення палестино-ізраїльського конфлікту та ролі зовнішніх акторів, зокрема ЄС, у цьому процесі.

Метою міждисциплінарної курсової роботи є:

Метою даного курсового дослідження є всебічний аналіз близькосхідної кризи та перспектив її розв'язання.

Для досягнення цієї мети поставлено такі завдання:

- Розглянути історичні передумови виникнення близькосхідної кризи, включаючи колоніальний спадок, створення Держави Ізраїль та палестинське питання.
- Проаналізувати основні аспекти сучасної кризи, визначити головні конфліктні зони та роль міжнародних гравців у регіоні.

- Оцінити перспективи розв'язання конфлікту, включаючи мирні угоди, варіанти вирішення палестинського питання та роль міжнародних організацій.
- Спрогнозувати можливі сценарії розвитку подій на Близькому Сході.

Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є близькосхідна криза як багатогранне явище міжнародних відносин. Предметом дослідження є процеси та фактори, що впливають на виникнення, ескалацію та можливе розв'язання близькосхідної кризи.

Теоретичною основою дослідження стали праці, присвячені комплексному аналізу близькосхідної кризи, включаючи її історичні корені, політичні, соціально-економічні та релігійні аспекти. Особлива увага приділяється дослідженням, які розглядають динаміку палестино-ізраїльського конфлікту, роль міжнародних акторів у його врегулюванні, зокрема дипломатичні зусилля, питання безпеки та гуманітарні аспекти кризи. Також важливе значення мають теоретичні розробки щодо міжнародного посередництва, конфліктології та теорії міжнародних відносин, що дозволяють глибше зрозуміти механізми ескалації та деескалації конфлікту, а також можливості досягнення сталого миру в регіоні.

Методи дослідження

У процесі дослідження використано комплекс наукових методів, що дозволили забезпечити всебічний аналіз проблеми. Серед теоретичних методів застосовано історичний аналіз для дослідження генезису конфлікту, порівняльний аналіз для зіставлення різних аспектів кризи в різних країнах та регіонах, системний аналіз для виявлення взаємозв'язків між різними факторами та акторами, а також аналіз літературних джерел для узагальнення існуючих наукових підходів до проблеми. Емпіричні методи включали спостереження за розвитком подій, аналіз офіційних документів та звітів міжнародних організацій, а також узагальнення даних з відкритих джерел.

Застосування зазначених методів дозволило комплексно підійти до вивчення близькосхідної кризи та перспектив її розв'язання, враховуючи її історичні, політичні, економічні та соціальні аспекти.

Структура роботи

Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Перший розділ присвячено причинам та історичним передумовам близькосхідної кризи. У другому розділі розглядаються основні аспекти сучасної кризи та роль міжнародних гравців. Третій розділ аналізує перспективи розв'язання конфлікту та можливі сценарії розвитку подій. У висновках підводяться підсумки дослідження, формулюються основні висновки та оцінюється ефективність міжнародних зусиль у врегулюванні кризи, а також визначаються можливі перспективи та ключові виклики для стабілізації регіону.

РОЗДІЛ 1. ПРИЧИНИ ТА ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ БЛИЗЬКОСХІДНОЇ КРИЗИ

1.1. Колоніальний спадок та геополітичний розподіл регіону після Першої світової війни

Політичне домінування Османської імперії на Близькому Сході тривало з кінця XV століття до її розпаду в 1918–1920 роках після поразки в Першій світовій війні. Внаслідок війни Туреччина втратила всі свої близькосхідні території, а сама імперія припинила своє існування. Розподіл регіону після Першої світової війни призвів до того, що Греція отримала частину європейських володінь Османської імперії та місто Ізмір у Малій Азії. На східних кордонах Туреччини було створено Вірменську державу.

На території самої Туреччини було запроваджено режим капітуляції, що фактично перетворило її на напівколонію. Довільне визначення кордонів колоніальними державами після Першої світової війни, без урахування етнічних та релігійних особливостей місцевого населення, заклало основу для майбутніх конфліктів, які продовжують впливати на геополітичну ситуацію в регіоні й сьогодні [19,3]. Зовнішнє нав'язування кордонів часто призводило до об'єднання в межах однієї держави різних, а іноді й ворогуючих етнічних та релігійних груп, що стало однією з головних причин внутрішньої нестабільності та міждержавних конфліктів на Близькому Сході.

1.2. Створення Держави Ізраїль та ескалація арабо-ізраїльського конфлікту

14 травня 1948 року на карті світу з'явилася нова держава – Ізраїль. Після двох тисяч років вигнання євреї отримали можливість возз'єднатися на своїй історичній батьківщині. Британці почали виводити свої війська з Палестини у квітні 1948 року, після чого сіоністські лідери розпочали підготовку до офіційного створення сучасної єврейської держави. 14 травня 1948 року Давид Бен-Гуріон проголосив створення Держави Ізраїль. Коріння арабо-ізраїльського

конфлікту сягає 29 листопада 1947 року, коли Генеральна асамблея Організації Об'єднаних Націй ухвалила Резолюцію № 181, яка передбачала припинення британського мандата над Палестиною та її розділення на дві частини з утворенням двох держав — єврейської й арабської. [1,21]

Проте арабська держава на території Палестини, на яку претендували сусідні арабські країни, так і не була створена. Не погодившись із рішенням ООН та проголошенням незалежності Ізраїлю, коаліція кількох арабських держав — Єгипту, Сирії, Йорданії, Іраку, Лівану, Саудівської Аравії, Ємену — розпочала війну проти новоствореної держави. На їхньому боці воювала також Палестинська армія. Попри початкову перевагу арабських сил, Армія оборони Ізраїлю (ЦАГАЛ) змогла взяти під контроль більшу частину території, призначеної для арабської держави, та західну частину Єрусалима. Сектор Гази відійшов до Єгипту, а східна частина Єрусалима та Західний берег ріки Йордан — до Йорданії. У лютому — липні 1949 року за посередництва ООН між Ізраїлем та арабськими державами було укладено угоди про припинення вогню.

Однак, визначивши лінії розмежування та демілітаризовані зони, ці договори не зафіксували державні кордони та статус Єрусалима, а близько мільйона палестинських арабів стали біженцями. Арабські держави й надалі продовжували вважати, що перебувають у стані війни з Ізраїлем, саме існування якого вони вважали «агресією». Одним із прикладів так званої превентивної війни стала Шестиденна війна 1967 року, коли Ізраїль завдав удару на випередження проти арабської коаліції. Перша арабо-ізраїльська війна відбувалася у два етапи, починаючи з громадянської війни між арабським та єврейським населенням підмандатної Палестини 30 листопада 1947 року. [10]

Створення Ізраїлю, хоча й розглядалося євреями як відновлення історичної справедливості, сприйнялося палестинцями та арабськими країнами як несправедливе позбавлення їхньої землі. Це негайно призвело до збройного конфлікту, який триває вже понад сім десятиліть. Неврегульовані питання війни 1948 року, такі як визначення кордонів, статус Єрусалима та проблема

палестинських біженців, стали постійними перешкодами на шляху до миру в регіоні.

1.3. Палестинське питання: історія, ключові події та сучасний стан.

Коріння палестинської проблеми сягає початку XX століття, коли посилювався сіоністський рух, що призвело до активної імміграції євреїв до Палестини, яка перебувала під британським мандатом. Це викликало невдоволення серед арабського населення. План ООН щодо розділу Палестини у 1947 році був проблематичним для палестинців. Британці, які отримали мандат на Палестину наприкінці Першої світової війни, спочатку підтримували ідею створення єврейської держави, особливо потребуючи підтримки єврейських фінансових кіл у США під час війни.

Однак згодом, у другій половині 1930-х років, вони обмежили в'їзд євреїв до Палестини. За більш ніж 75-річну історію палестино-ізраїльський конфлікт став чимось більшим, аніж просто питанням підтримки однієї зі сторін. Він став маркером самоідентифікації для багатьох груп: арабів, мусульман та жителів усього Глобального Півдня. Перша палестинська інтифада розпочалася у 1987 році та завершилася створенням у 1993 році Палестинської автономії. Друга інтифада триває з 2000 року. Провідну роль в обох інтифадах відіграє Організація визволення Палестини (ОВП), створена Лігою арабських держав у 1964 році. [4,73]

Перша палестинська інтифада, також відома як «війна каміння», була повстанням палестинських арабів проти ізраїльської окупації, що почалося 9 грудня 1987 року в секторі Газа та призвело до підписання ізраїльсько-палестинських домовленостей в Осло, які стали початком створення Палестинської автономії. Друга інтифада (2000-2005), також відома як інтифада Аль-Акси, була значно жорстокішою за першу. Мирні угоди в Осло, підписані в Осло, призвели до створення Палестинської національної адміністрації (ПНА), яка отримала контроль над частиною Західного берега річки Йордан та Сектором Гази. Головними причинами провалу угод в Осло стали, зокрема,

продовження терористичних атак проти євреїв з боку радикальних угруповань, таких як ХАМАС та «Палестинський ісламський джихад», які не визнали переговорів з Ізраїлем. Арабо-ізраїльський конфлікт має кілька головних причин: історико-територіальні (претензії на одні й ті ж території), політико-ідеологічні (зіткнення сіонізму з арабським націоналізмом), релігійні (існування спільних святинь), економічні (блокада торговельних шляхів) та міжнародно-правові (невиконання рішень ООН).

Сучасний стан ізраїльсько-палестинського конфлікту характеризується зростанням впливу ісламської радикальної ідеології серед палестинців та роллю релігійних партій у формуванні ізраїльської політики. Останні загострення конфлікту, наприклад у травні 2021 року, були особливо жорстокими та призвели до значних жертв. Історія палестинського питання позначена постійною боротьбою за самовизначення та незалежність, починаючи з періоду британського мандату, через війни та повстання (інтіфади), і до сьогоднішнього дня. Незважаючи на численні спроби мирного врегулювання, ключові питання, такі як статус Єрусалима, кордони майбутньої палестинської держави та право на повернення палестинських біженців, залишаються невирішеними, що продовжує підтримувати конфлікт. [21,55]

Близький Схід залишається одним із головних світових постачальників енергоносіїв, тому конфлікти в регіоні безпосередньо впливають на глобальні ціни на нафту та газ. Важливу роль у світовій економіці також відіграє Південнокитайське море, багате на нафту, газ та рибні ресурси, через яке проходять ключові морські торговельні шляхи. Китай має значні військові та енергетичні інтереси в цьому регіоні. У близькосхідному конфлікті важливу роль відіграє Іран, який надає військову та економічну допомогу Сирії, зокрема з метою підризу західних санкцій щодо експорту нафти .

З середини ХХ століття Близький Схід є одним із найбільш динамічних та конфліктних геополітичних регіонів світу, що зумовлено його багатою історією, стратегічним розташуванням та величезними запасами нафти. Після завершення Холодної війни лідерство у визначенні політичного порядку

денного в регіоні утвердилося за США, геополітична стратегія яких полягає у підтримці сильних союзницьких держав (Ізраїлю, Єгипту, Саудівської Аравії), збереженні військової присутності та стримуванні регіональних амбіцій Туреччини та Ірану. Стратегічні інтереси Великої Британії на Близькому Сході також пов'язані з енергетичними ресурсами та збереженням впливу. У XX столітті до стратегічного значення Близького Сходу, через який проходять важливі для міжнародної торгівлі транспортні шляхи до Африки та Азії, додався нафтовий чинник [13,135].

Перші великі запаси нафти в регіоні були знайдені в 1930-х роках у східній частині Аравійської пустелі. США розробили концепцію «Великого» Близького Сходу, провідною ідеєю якої стала демократизація країн регіону для боротьби проти тероризму та диктаторських режимів. Значення Близького Сходу в структурі стратегічних інтересів України об'єктивно має тенденцію до зростання. Регіон Суецького каналу є ключовим маршрутом для 60% китайського експорту товарів до Європи. Величезні енергетичні ресурси та стратегічне географічне положення Близького Сходу роблять його ареною боротьби за вплив між світовими державами. Конкуруючі інтереси цих держав часто підживлюють регіональні конфлікти та ускладнюють їхнє врегулювання. Суперництво за контроль над енергетичними ресурсами та транспортними шляхами є одним із ключових факторів, що лежать в основі нестабільності в регіоні [1,10].

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 1

Розглянуто як комплекс історичних подій та геополітичних процесів, що розгорнулися на Близькому Сході протягом XX століття, заклав підвалини для тривалої нестабільності та численних конфліктів, які продовжують визначати обличчя регіону й сьогодні.

По-перше, розпад Османської імперії після Першої світової війни та подальший переділ її територій колоніальними державами призвели до штучного формування кордонів, що не враховували етнічні та релігійні

особливості місцевого населення. Це стало довгостроковим джерелом напруженості та майбутніх суперечок, а також перетворило Туреччину на фактичну напівколонію, що підірвало її регіональний вплив.

По-друге, створення Держави Ізраїль у 1948 році на виконання резолюції ООН, хоча й стало реалізацією прагнень єврейського народу, негайно спровокувало масштабний арабо-ізраїльський конфлікт. Відмова арабських країн визнати нову державу та послідувачі війни не лише призвели до територіальних змін, але й породили фундаментальні проблеми, такі як статус Єрусалима та доля мільйона палестинських біженців, які досі залишаються невирішеними і є каменем спотикання на шляху до миру.

По-третє, палестинське питання, що сягає корінням у початок ХХ століття та посилювалося з активізацією сіоністського руху і британською мандатною політикою, переросло у тривалу боротьбу палестинців за самовизначення. Повстання (інтифади), діяльність ОВП та радикальних угруповань, а також провал мирних ініціатив, як-от угоди в Осло, демонструють глибину та складність цього конфлікту, що має історико-територіальні, політико-ідеологічні, релігійні та економічні виміри.

Нарешті, розділ підкреслює виняткову геополітичну та геоекономічну важливість Близького Сходу, зумовлену його величезними запасами енергоносіїв (нафти та газу) та стратегічним розташуванням на перетині важливих торговельних шляхів. Це перетворило регіон на арену зіткнення інтересів світових держав (США, Велика Британія, Китай та інші), чия політика, спрямована на забезпечення власних стратегічних цілей, часто сприяє не врегулюванню, а консервації існуючих конфліктів та підтримці напруженості.

Таким чином, показує проблематику питання, що сучасна конфліктність Близького Сходу є наслідком взаємодії спадщини колоніалізму, національно-визвольних рухів, невирішених територіальних та етнорелігійних суперечок.

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ КРИЗИ ТА РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ГРАВЦІВ

2.1. Головні конфліктні зони: Ізраїль – Палестина, Сирія, Ємен

На Близькому Сході існує кілька зон політичної напруженості, пов'язаних із внутрішньополітичними конфліктами, курдським питанням та проблемами безпеки країн Перської затоки. Ізраїльсько-палестинський конфлікт залишається одним із центральних та найбільш тривалих конфліктів у регіоні, позначений останніми ескалаціями та складною роллю релігійного фактора. Громадянська війна в Сирії, що розпочалася у 2011 році, спричинила масштабну гуманітарну кризу з сотнями тисяч загиблих та мільйонами переміщених осіб. У конфлікті беруть участь різні регіональні та міжнародні актори. Конфлікт у Ємені, в якому задіяні рух хуситів та Саудівська Аравія, призвів до тяжкої гуманітарної катастрофи.

Ці конфліктні зони тісно пов'язані між собою, а регіональні держави часто залучені до кількох із них одночасно, як, наприклад, Іран у Сирії та Ємені. Це свідчить про те, що для досягнення стабільності в регіоні необхідний комплексний підхід, а врегулювання одного конфлікту може мати наслідки для інших. Тяжкі гуманітарні наслідки в усіх цих зонах підкреслюють нагальність пошуку мирних шляхів розв'язання конфліктів [8,9].

2.2. Вплив міжнародних гравців. США та їхня політика в регіоні

Національні інтереси США включають захист безпеки американського народу, розширення економічного процвітання та просування демократичних цінностей. Історично США прагнули зберегти своє світове лідерство, підтримувати НАТО та брати участь у миротворчих операціях на Балканах та Близькому Сході. США традиційно підтримували сильних союзників на Близькому Сході (Ізраїль, Єгипет, Саудівську Аравію), зберігали військову присутність та стримували регіональні амбіції Туреччини та Ірану. Адміністрація Обама ставила за мету стабілізацію Близького Сходу та

намагалася «перезавантажити» дипломатичні контакти з мусульманським світом.

Зовнішня політика США використовує як «жорстку силу» (військову), так і «м'яку силу» (переконання). Останнім часом США посилили свою військову присутність на Близькому Сході, розгорнувши додаткові есмінці, бойову авіацію та бомбардувальники B-52. Конгрес США також відіграє роль у формуванні політики на Близькому Сході через військово-політичні, економічні та культурно-гуманітарні стратегії. США історично відігравали значну роль у регіоні, включаючи посередництво у припиненні вогню та мирних угодах. Підхід США до Саудівської Аравії еволюціонував: тісне партнерство за часів адміністрації Трампа контрастує з більшим акцентом на правах людини за Байдена. США прагнуть зменшити свою присутність у регіоні та дистанціюватися від локальних конфліктів, але водночас не допустити зближення Саудівської Аравії з такими суперниками, як Росія та Китай [20,148].

На зовнішню політику США на Близькому Сході впливають і виборчі процеси. Зовнішня політика США на Близькому Сході зазнавала змін залежно від адміністрації, що призводило до періодів посиленої інтервенції та відносного відсторонення. Ця непослідовність створює невизначеність та впливає на стабільність альянсів та регіональний баланс сил, що ускладнює врегулювання конфліктів. Застосування США як жорсткої, так і м'якої сили відображає складний підхід до регіону, спрямований на захист власних інтересів та просування своїх цінностей, проте ефективність цих методів є предметом дискусій та може мати неоднозначні наслідки.

Росія відіграє важливу роль у Сирії вже близько десятиліття, прагнучи кинути виклик впливу США та Заходу. Військове втручання Росії в сирійську громадянську війну було спрямоване на демонстрацію її повернення як великої держави на міжнародній арені, особливо на Близькому Сході, як противаги західному впливу. Однак Росія зазнала певних невдач у Сирії, і її досягнення потенційно можуть бути скасовані. Російські авіаудари в Сирії продовжуються,

призводячи до жертв серед цивільного населення. Інтереси Росії на Близькому Сході включають забезпечення економічної безпеки, особливо у сфері енергетики. Росія активно займається дипломатією по всьому Близькому Сходу. Геостратегічні інтереси Росії на Близькому Сході та в Північній Африці є багатограними (геополітичні, геоекономічні, військово-політичні, безпекові). [9,26]

Росія використовує кризу на Близькому Сході для просування власних інтересів у регіоні, Україні та світі, потенційно відволікаючи увагу від війни в Україні. Росія намагається виступати в ролі миротворця на Близькому Сході, пропонуючи посередницькі послуги, одночасно проводячи військові операції в Сирії. Втручання Росії в Сирії є частиною ширшої стратегії з відновлення свого глобального впливу та протидії США, що свідчить про повернення великої конкуренції в регіоні. Дії Росії в Сирії, у поєднанні з її дипломатичними зусиллями по всьому Близькому Сході, вказують на навмисну спробу заповнити будь-який вакуум влади, що утворився, та утвердитися як ключовий гравець у майбутньому регіону.

Використання Росією близькосхідної кризи для потенційного відволікання уваги від її дій в Україні підкреслює взаємопов'язаність глобальних конфліктів та те, як великі держави можуть використовувати регіональну нестабільність для досягнення своїх ширших стратегічних цілей. Це свідчить про те, що врегулювання близькосхідної кризи не можна розглядати ізольовано, а необхідно враховувати в контексті ширшої глобальної динаміки сил та інших триваючих конфліктів [10,82].

Китай має значні інтереси в енергетичних ресурсах Близького Сходу (нафта та газ) та його ролі як ключового торговельного шляху (Суецький канал). Політика Китаю на Близькому Сході характеризується як «обережний дракон», що передбачає поступове та непомітне зростання впливу поряд із США та іншими великими державами. Китай прагне розвивати максимальне співробітництво з різними країнами регіону, незалежно від їхньої політичної чи релігійної приналежності, пропонуючи допомогу без попередніх умов.

Останніми роками Китай значно збільшив імпорт іранської нафти. Економічний вплив Китаю на Близькому Сході зростає, збільшуються інвестиції в різні сектори, включаючи технології та інфраструктуру. Китай прагне збалансувати свої відносини, підтримуючи зв'язки як з Ізраїлем, так і з Палестиною, критикуючи ізраїльську окупацію та водночас значно інвестуючи в економіку Ізраїлю.

Зростаючий економічний успіх Китаю призводить до того, що його сприймають як більш прийнятну альтернативу США в регіоні, оскільки його культурні традиції вважаються більш близькими до культури Близького Сходу. Китай є великим інвестором у Економічну зону Суецького каналу та інші значні проекти в регіоні. Китай розширює свою політичну роль, включаючи головування в Раді Безпеки ООН та наголошуючи на необхідності припинення вогню в ізраїльсько-палестинському конфлікті. Китай має давню історію підтримки арабських режимів та палестинської справи. Китайські технологічні компанії розширюють свою присутність на Близькому Сході, стикаючись з меншою політичною увагою, ніж на інших великих ринках.

Основний інтерес Китаю на Близькому Сході, здається, є економічним, зосередженим на енергетичній безпеці та торгівлі, а його зростаючий вплив значною мірою зумовлений розширенням економічних зв'язків, що контрастує з більш орієнтованим на безпеку підходом США. Здатність Китаю підтримувати відносини з, здавалося б, протилежними сторонами в регіоні (наприклад, Іран та Саудівська Аравія, Ізраїль та Палестина) свідчить про прагматичну та потенційно впливову роль нейтрального брокера або посередника в майбутніх конфліктах [4,73].

Роль Туреччини та Ірану у конфліктах

Зовнішня політика Туреччини на Близькому Сході є предметом аналізу, з акцентом на її стратегії та залученість до регіональних питань. Орієнтація зовнішньої політики Туреччини є предметом дискусій, деякі вважають, що вона не зазнала значних змін. Туреччина стикалася з дипломатичними проблемами, пов'язаними з історичними подіями, такими як геноцид вірмен. Існують

сподівання, що в своїх зовнішньополітичних прагненнях Туреччина не втратить цінностей гуманізму, прав людини та демократії. Туреччина офіційно заперечує свою участь у конфлікті в Сирії. Турецько-сирійська криза включає збройні конфлікти вздовж спільного кордону під час громадянської війни в Сирії.

Деякі повідомлення свідчать про значну роль Туреччини у падінні режиму Асада в Сирії. Роль Туреччини в Сирії описується як специфічна, яка використовує конфлікт для нейтралізації груп, які вона вважає курдськими терористами. Туреччина прагне розширити свій вплив у північній Сирії, що не завжди вітається місцевим населенням. Історичні та релігійні зв'язки (іслам) є факторами політики Туреччини. Туреччина виступала посередником у деяких регіональних проблемах та активно брала участь у сирійському питанні. Туреччина зберегла відкритий повітряний простір для російських літаків, незважаючи на війну в Україні, що свідчить про складні геополітичні інтереси. Інтереси Туреччини на Близькому Сході пов'язані з геополітикою, зовнішньою політикою, нафтою, національними інтересами, військовою присутністю та неоосманізмом.

Регіональна політика Ірану на Близькому Сході є ключовою сферою дослідження, особливо його роль як потенційного центру ескалації. На Близькому Сході відсутній чіткий регіональний лідер, точиться боротьба за ресурси та вплив між різними акторами, включаючи Іран. Після Ісламської революції 1979 року Іран прагнув експортувати свою ідеологію, підтримуючи такі групи, як Хезболла. Його регіональні амбіції були обмежені війною з Іраком та політикою стримування США. Арабська весна надала Ірану можливість проводити більш наполегливу зовнішню політику, позиціонуючи себе як захисника шиїтських громад та підтримуючи групи в Бахрейні, Ємені (хусити) та Сирії (режим Асада). Підтримка Іраном проксі-груп, таких як Хезболла, Палестинський ісламський джихад та хусити, є ключовим аспектом його регіональної стратегії. США оцінювали військову відповідь на напади іранських проксі на Близькому Сході.

США направили підкріплення на Близький Схід для протидії Ірану. Повідомляється, що Іран наказав своїм проксі-групам зменшити напади на американські бази, побоюючись прямого конфлікту зі США. Деякі аналітики припускають, що у разі подальшої ескалації між Іраном та Ізраїлем США можуть безпосередньо атакувати іранські об'єкти. Іран та Саудівська Аравія мають історію складних відносин, позначену сектантськими розбіжностями та регіональним суперництвом, з періодичними розривами дипломатичних зв'язків.

Саудівська Аравія та Іран офіційно відновили дипломатичні відносини у 2023 році після семирічної перерви. Туреччина та Іран мають значні регіональні амбіції, і їхня участь у різних конфліктах, часто на протилежних сторонах, є головною рушійною силою нестабільності на Близькому Сході. Мінливі відносини між Іраном та Саудівською Аравією, позначені періодами інтенсивного суперництва та останніми спробами нормалізації, підкреслюють потенціал для зміни альянсів та динаміки в регіоні, що може вплинути на траєкторію кризи [7,275].

2.3. Ісламський радикалізм і діяльність терористичних угруповань

Швидке поширення ісламського фундаменталізму зумовлене такими факторами, як відсутність демократичних політичних сил у багатьох мусульманських державах та невдачі в здійсненні економічних реформ. Коріння ісламського радикалізму включає соціально-економічні та геополітичні фактори, демографічні проблеми, внутрішні організаційні проблеми та історичні образи, пов'язані із західною колонізацією та хрестовими походами.

Під час холодної війни США та Велика Британія підтримували фундаменталістські групи на Близькому Сході та в Південній Азії як протипагу радянській експансії та для послаблення антизахідних націоналістичних рухів. Ескалація тероризму наприкінці XX століття відбулася після Іранської революції, глобального релігійного відродження після холодної війни та виведення радянських військ з Афганістану. Ісламський тероризм має на меті

зберегти традиційний мусульманський суспільний устрій від швидкого розпаду через контакт із західними цінностями. Феномен радикалізму серед мусульман є складним, а «ультрарадикалізм», що набуває форми екстремізму та тероризму, майже універсально засуджується. Тероризм на Близькому Сході став фактором зростання міжнародного тероризму, часто характеризуючись ідеологічними складовими та ненавистю до західного світу, з метою створення Халіфату.

Приклади терористичних груп на Близькому Сході включають Аль-Каїду, ХАМАС та Хезболлу. ІДІЛ має на меті розширити свій вплив у всьому світі, не рахуючись із людськими жертвами. Росія будує відносини з Талібаном, незважаючи на те, що ця організація визнана терористичною багатьма країнами. США офіційно визнали єменських хуситів терористичною організацією. ІДІЛ залишається загрозою, діють такі групи, як ІДІЛ-Хорасан. Аль-Каїда залишається активною, має регіональні філії та пов'язані з нею групи. Вплив терористичних угруповань загострив близькосхідну кризу.

Іран є провідною державою-спонсором тероризму, використовуючи такі групи, як Хезболла та Палестинський ісламський джихад, для просування своїх інтересів та спричинення нестабільності. Тероризм передбачає зневагу до моральних правил, націлений на цивільних, використовує несподіванку та має публічний, демонстративний характер з політичними вимогами. Зростання ісламського радикалізму є складним явищем з глибоким історичним, соціально-економічним та політичним корінням, і воно стало значною рушійною силою конфлікту та нестабільності на Близькому Сході. Залучення зовнішніх сил до підтримки або протидії різним радикальним групам, іноді з стратегічною метою, ненавмисно сприяло поширенню та стійкості цих організацій. Різноманітність терористичних груп, що діють у регіоні, з різними цілями та приналежностями, свідчить про фрагментований та складний ландшафт безпеки, що ускладнює розробку єдиної стратегії боротьби з тероризмом [20,148].

Кемп-Девідські угоди стали значною дипломатичною ініціативою, що призвела до мирного договору між Єгиптом та Ізраїлем. Мирні переговори між Ізраїлем та Палестиною опинилися під загрозою зриву через розбіжності щодо будівництва поселень. Україна висловила свою позицію щодо ситуації на Близькому Сході через Міністерство закордонних справ. Туреччина також коментувала дипломатичні зусилля щодо конфлікту в Україні. Миротворчі місії ООН діють у різних частинах Близького Сходу та по всьому світу. Перша миротворча місія ООН розпочалася на Близькому Сході в 1948 році з військових спостерігачів. ООН була залучена до пошуку мирних рішень на Близькому Сході, включаючи ізраїльсько-палестинський конфлікт. Генеральна асамблея ООН ухвалила резолюції із закликами до припинення вогню та виведення Ізраїлем військ з окупованих територій.

Генеральна асамблея ООН проголосувала за право Палестини стати членом організації. Міжнародні інститути, такі як ООН та НАТО, намагалися врегулювати сирійську кризу. Захід продовжує підтримувати Україну в її конфлікті з Росією. США сигналізували про умовну підтримку майбутнього уряду в Сирії. Громадянська війна в Сирії супроводжувалася дипломатичними зусиллями, спрямованими на мирне врегулювання. Україна засудила ескалацію насильства в Сирії та закликала дотримуватися угод про припинення вогню. Міжнародні ініціативи були спрямовані на врегулювання конфлікту в Ємені, включаючи гуманітарну допомогу США. Єменський мирний процес включав різні спроби посередництва та угоди про припинення вогню. Україна підтримує єдність та територіальну цілісність Ємену та виступає за політико-дипломатичне врегулювання конфлікту.

Роль ООН в арабо-ізраїльському конфлікті включала резолюції про негайне припинення військових дій. В ООН існує відділ, присвячений правам палестинців. Перша офіційна миротворча місія ООН мала на меті розділити воюючі сторони на Близькому Сході. UNTSO (Орган ООН зі спостереження за перемир'ям) продовжує діяти на Близькому Сході для спостереження за припиненням вогню та запобігання ескалації. Ефективність миротворчих місій

ООН на Близькому Сході є предметом дискусій, але її роль як спостерігача визнається.

Незважаючи на численні дипломатичні ініціативи та миротворчі зусилля міжнародних організацій, особливо ООН, тривале врегулювання близькосхідної кризи залишається недосяжним, що свідчить про глибоко вкорінені проблеми, які ці зусилля ще не змогли подолати. Залучення різних міжнародних акторів, включаючи регіональні держави та зовнішні сили, такі як США, Росія та ЄС, часто з конкуруючими інтересами, може ускладнювати дипломатичні зусилля та перешкоджати розвитку єдиного міжнародного підходу до врегулювання конфліктів у регіоні [9,26].

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 2

Розкриває питання щодо сучасних конфліктів та зон напруженості на Близькому Сході, аналізуючи як внутрішні динаміки, так і значний вплив зовнішніх акторів та ідеологічних течій.

По-перше, в регіоні зберігається низка гострих конфліктних зон, серед яких центральне місце посідає тривалий ізраїльсько-палестинський конфлікт. Руйнівні громадянські війни в Сирії та Ємені, що супроводжуються масштабними гуманітарними кризами, також є ключовими осередками нестабільності. Важливо, що ці конфлікти тісно переплетені, а регіональні держави, такі як Іран, часто залучені до кількох із них одночасно, що підкреслює необхідність комплексного підходу до їх врегулювання та взаємозалежність процесів стабілізації.

По-друге, на геополітичній арені Близького Сходу активно діють глобальні гравці, чий інтереси та політика суттєво впливають на регіональну динаміку. США традиційно прагнуть зберегти свій вплив через підтримку союзників, військову присутність та просування власних цінностей, хоча їхня політика може бути непослідовною залежно від адміністрації. Росія активно утверджується як впливовий актор, особливо через свою роль у Сирії, кидаючи виклик Заходу та використовуючи регіональні кризи для просування власних

геостратегічних інтересів. Китай нарощує переважно економічний вплив, зосереджуючись на енергетичних ресурсах та торговельних шляхах, і прагне підтримувати відносини з усіма сторонами, позиціонуючи себе як потенційного посередника.

По-третє, значний вплив на регіональну стабільність мають амбіції та політика ключових регіональних держав – Туреччини та Ірану. Туреччина прагне розширити свій вплив, зокрема в Сирії, керуючись власними інтересами безпеки та геополітичними розрахунками. Іран, у свою чергу, активно підтримує проксі-групи та прагне посилити свої позиції, що часто призводить до прямого чи опосередкованого зіткнення з іншими регіональними та глобальними силами, хоча останні спроби нормалізації відносин, наприклад з Саудівською Аравією, можуть вказувати на зміну динаміки.

Вагомим фактором дестабілізації залишається поширення ісламського радикалізму та діяльність численних терористичних угруповань, таких як Аль-Каїда та ІДІЛ. Це явище, що має глибоке історичне, соціально-економічне та політичне коріння, підживлюється як внутрішніми проблемами мусульманських держав, так і, подекуди, зовнішнім втручанням, створюючи серйозні загрози безпеці та ускладнюючи мирне врегулювання.

Незважаючи на численні міжнародні дипломатичні ініціативи та миротворчі зусилля, зокрема з боку ООН, досягнення сталого миру на Близькому Сході залишається надзвичайно складним завданням. Конкуруючі інтереси зовнішніх та регіональних гравців, глибина історичних суперечностей та активність екстремістських сил продовжують перешкоджати ефективному врегулюванню криз. Це підкреслює взаємопов'язаність глобальних та регіональних процесів і складність пошуку довгострокових рішень для стабілізації Близького Сходу.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТУ ТА МОЖЛИВІ СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ

3.1. Мирні угоди та політика нормалізації відносин між країнами (угоди Авраама)

Кемп-Девідські угоди 1978 року призвели до підписання мирного договору між Єгиптом та Ізраїлем у 1979 році. Угоди Авраама є серією договорів про нормалізацію відносин між Ізраїлем та арабськими державами, підписаних у 2020-2021 роках за посередництва США. Серед країн-учасниць – ОАЕ, Бахрейн, Судан та Марокко. Угоди Авраама спрямовані на перехід від військового протистояння до співпраці у сферах торгівлі, інвестицій, технологій та оборони.

Ці угоди призвели до зростання торгівлі та співпраці між Ізраїлем та арабськими країнами-учасницями, наприклад, товарообіг між Ізраїлем та ОАЕ зріс у десять разів у 2021 році. Угоди Авраама розглядаються як ключова подія в геополітиці Близького Сходу, що суттєво змінює регіональну динаміку. Вплив угод Авраама на ізраїльсько-палестинський конфлікт є складним та дискусійним. Викликаючи занепокоєння щодо відсунення палестинського питання на другий план, вони також потенційно можуть внести нову динаміку в мирний процес, дозволяючи арабським державам чинити більший вплив на Ізраїль. Угоди Авраама являють собою стратегічну перебудову в регіоні, переходячи від парадигми суперництва до парадигми стратегічного та економічного партнерства.

Деякі аналітики розглядають угоди Авраама як дипломатичний успіх, але стверджують, що їхні хибні припущення перешкоджають всеосяжному врегулюванню близькосхідного конфлікту, ігноруючи палестинське питання. Рішення ОАЕ нормалізувати відносини з Ізраїлем демонструє готовність йти на ризик заради власних національних інтересів та створення нового геополітичного середовища на Близькому Сході. ОАЕ продовжують підтримувати принцип «двох держав» та створення незалежної Палестини зі

столицею у Східному Єрусалимі. Існують зусилля щодо розширення угод Авраама, включивши до них Саудівську Аравію, що стало б значним проривом в арабо-ізраїльських відносинах [18,20].

Угоди Авраама знаменують собою значну зміну політичного ландшафту Близького Сходу, оскільки деякі арабські держави ставлять свої національні інтереси та двостороннє співробітництво з Ізраїлем вище за традиційну панарабську позицію щодо палестинського питання. Хоча угоди Авраама розглядаються як позитивний крок до нормалізації, їхній вплив на ключове питання ізраїльсько-палестинського конфлікту залишається невизначеним, і деякі критики стверджують, що вони могли відсунути палестинську справу на другий план, потенційно перешкоджаючи всеосяжному та тривалому миру.

3.2. Варіанти вирішення палестинського питання: модель "дві держави"

Резолюція ООН № 181 від 1947 року запропонувала створити дві держави в Палестині: єврейську та арабську. Ідея двох незалежних держав, Палестини та Ізраїлю, є досить популярною серед ізраїльтян. У липні 2023 року 36% ізраїльтян вважали рішення про дві держави найоптимальнішим виходом з конфлікту. Концепція двох держав з постійними палестинськими кордонами з Ізраїлем, Йорданією та Єгиптом, та постійними ізраїльськими кордонами з Палестиною, на основі ліній 1967 року з взаємно узгодженими обмінами, є давнім міжнародним підходом. Значною перешкодою є занепокоєння Ізраїлю щодо повного виведення військ із Західного берега, що може призвести до неконтрольованого простору, який використовуватиметься для нападу на Ізраїль.

Ізраїльсько-палестинський конфлікт включає суперечку щодо суверенітету на колишній території британського мандата в Палестині, причому більшість палестинців бачать Західний берег та Сектор Гази як складові частини своєї майбутньої держави, і цю думку поділяють деякі ізраїльтяни. Існують значні розбіжності щодо форми остаточної угоди та рівня

довіри між обома сторонами. Деякі вчені пропонують рішення про одну державу, створюючи бінаціональну державу з рівними правами для всіх. Рішення про «дві держави» залишається широко обговорюваним варіантом врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту.

Ізраїльське суспільство все ще є секторальним, і епоха мультикультуралізму призвела до усвідомлення того, що бути просто ізраїльтянином може бути недостатньо; існує потреба також ідентифікувати себе з певною культурною групою. Ізраїльське суспільство, схоже, погодилося бути мультикультурною країною в межах єврейського колективу, але не замість нього. Ізраїльський досвід свідчить про те, що держава може бути як етнонаціональною, так і ліберально-демократичною, гарантуючи права всім громадянам, зберігаючи при цьому національний характер. Ядром ізраїльської національної ідентичності історично були ашкеназі, хоча це змінюється [22,178].

Хоча рішення про дві держави вже десятиліттями є домінуючою моделлю врегулювання палестинського питання, його реалізація стикається зі значними перешкодами, включаючи занепокоєння Ізраїлю щодо безпеки, прагнення палестинців до життєздатної держави та внутрішні розбіжності в обох суспільствах. Поява альтернативних пропозицій, таких як рішення про одну державу, та внутрішні дебати в ізраїльському суспільстві щодо національної ідентичності свідчать про зростаюче усвідомлення того, що традиційні рамки можуть потребувати переоцінки для досягнення тривалого миру.

3.3. Економічні та політичні важелі впливу на стабілізацію регіону

Мир є необхідною умовою для сталого економічного зростання на Близькому Сході. Конфлікт значно знизив дохід на душу населення в постраждалих країнах. Покращення розподілу талантів на ринку праці, використання стратегічного розташування та сприяння інноваціям можуть стимулювати зростання в регіоні. Подолання гендерного розриву в зайнятості та сприяння передачі технологій через торгівлю також є ключовими факторами.

Держави Перської затоки використовують фінансову допомогу для підтримки урядів у кризові часи та для здійснення політичного впливу.

Президентські вибори в США значно впливають на зовнішню політику США на Близькому Сході, що позначається на регіональній безпеці, дипломатії та економічних відносинах. Альянси США з ключовими державами Близького Сходу та її позиція щодо таких питань, як продаж зброї та іранська ядерна програма, є важливими політичними важелями. Економічні важелі включають торговельні угоди, фінансову допомогу та інвестиції. Міжнародні організації, що мають економічний вплив, можуть знизити ризик ескалації політичних спорів до військового конфлікту. ЄС має економічні та політичні партнерства в регіоні, але йому важко впливати на значні зміни, зосереджуючись на короткострокових транзакційних політиках, пов'язаних з міграцією та тероризмом. Зростаючі економічні зв'язки Китаю з Близьким Сходом забезпечують йому зростаючий вплив. Політична стабільність має вирішальне значення для економічного розвитку після конфлікту.

Важливими є ефективні реформи, зміцнення інститутів та боротьба з корупцією. Залежність Близького Сходу від нафти та газу забезпечує значний економічний важіль як для регіональних, так і для зовнішніх сил. Міжнародні організації, такі як МВФ та Світовий банк, можуть відігравати роль через фінансову допомогу та підтримку економічних реформ. Політичні реформи, включаючи більшу інклюзивність та підзвітність, є необхідними для довгострокової стабільності. Регіональне співробітництво та економічна інтеграція можуть сприяти стабільності.

Економічний розвиток та політична стабільність глибоко взаємопов'язані на Близькому Сході, причому конфлікт є головною перешкодою для економічного прогресу, а економічні проблеми часто підживлюють політичні заворушення. Зовнішні гравці мають значні економічні та політичні важелі впливу, такі як фінансова допомога, торговельні відносини та дипломатичний вплив, але ефективне використання цих важелів часто ускладнюється

конкуруючи інтересами, відсутністю єдиного міжнародного підходу та складною внутрішньою динамікою регіону [14,163].

Миротворчі операції ООН розпочалися в 1948 році з військових спостерігачів на Близькому Сході. Миротворчі сили ООН брали участь у різних місіях на Близькому Сході, включаючи Єгипет, Кіпр та Ліван. Роль ООН включає моніторинг припинення вогню, контроль буферних зон та надання гуманітарної допомоги. Ефективність миротворчих місій ООН часто ставиться під сумнів і залежить від політичної волі та мандата.

Рішення про розгортання миротворчих місій має ухвалити Рада Безпеки ООН, постійні члени якої мають право вето. Перша офіційна миротворча місія ООН мала на меті розділити воюючі сторони на Близькому Сході. UNTSO продовжує діяти на Близькому Сході для спостереження за припиненням вогню та запобігання ескалації. Ефективність миротворчих місій ООН на Близькому Сході є предметом дискусій, але її роль як спостерігача визнається. ООН є ключовим гравцем у пошуку мирних рішень на Близькому Сході. В ООН існує відділ, присвячений правам палестинців.

Хоча ООН має довгу історію миротворчих зусиль на Близькому Сході, їхня ефективність була обмежена різними факторами, включаючи відсутність співпраці з боку залучених сторін, складний та затяжний характер конфліктів та політичні обмеження всередині самої ООН (наприклад, право вето в Раді Безпеки). Роль ООН може бути більш ефективною у моніторингу та спостереженні, а не у прямому примусі чи врегулюванні, що свідчить про те, що її сила полягає у забезпеченні платформи для діалогу та легітимності міжнародних норм, а не у її примусовій силі [11,117].

Конфлікт у Сирії триває вже тривалий час, і хоча падіння режиму Асада колись прогнозувалося, ситуація залишається складною 1. Близький Схід розглядається як регіон, де врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту має вирішальне значення для загальної стабільності. Криза включає конфлікти не лише між державами, а й між великими соціальними спільнотами з цивілізаційним виміром. Важливість розвитку та стабільності Близького Сходу

для світової економіки визнається, відбуваються постійні геополітичні трансформації. Недостатня увага до питань безпеки в ширшому регіоні може призвести до розширення потенціалу та виникнення нових криз.

Очікується продовження впливу Росії в Центральній Азії. США, ймовірно, повинні залишатися активно залученими до Близького Сходу 1. Конфлікт на Близькому Сході загрожує змінити економіку регіону, можливі значні економічні виклики у разі масштабного конфлікту. Демографічні тенденції та кризи мають значний вплив на майбутнє регіону. Економічні фактори, такі як нафтові та газові ресурси та контроль над стратегічними маршрутами, продовжуватимуть відігравати вирішальну роль у майбутньому кризи. Затяжний характер конфліктів, особливо в Сирії та триваюча ізраїльсько-палестинська проблема, свідчать про те, що швидке врегулювання близькосхідної кризи малоймовірне, і майбутні події, ймовірно, включатимуть продовження існуючої напруженості та можливість нових конфліктів.

Взаємодія економічних факторів, демографічних тенденцій та залучення світових держав продовжуватимуть формувати майбутнє Близького Сходу, з потенціалом як подальшої нестабільності, так і, можливо, поступових змін у регіональній динаміці та альянсах [7,215].

ВИСНОВОК ДО РОЗДІЛУ 3

Розділ 3 аналізує шляхи та перспективи врегулювання конфліктів на Близькому Сході, зосереджуючись на дипломатичних ініціативах, моделях вирішення палестинського питання, економічних і політичних важелях впливу та ролі міжнародних інституцій у пошуку стабільності.

По-перше, знаковою подією, що суттєво змінила регіональний ландшафт, стали Угоди Авраама. Ці договори про нормалізацію відносин між Ізраїлем та низкою арабських держав (ОАЕ, Бахрейн, Судан, Марокко) продемонстрували зміщення акцентів від традиційної панарабської солідарності щодо палестинського питання до пріоритезації національних інтересів та

двостороннього співробітництва у сферах торгівлі, інвестицій та безпеки. Хоча ці угоди розглядаються як дипломатичний успіх і крок до економічної інтеграції, їхній вплив на розв'язання ізраїльсько-палестинського конфлікту залишається дискусійним, викликаючи побоювання щодо можливого відсунення палестинської проблеми на другий план.

По-друге, центральною та найскладнішою проблемою залишається палестинське питання. Домінуючою моделлю його врегулювання протягом десятиліть виступає концепція «двох держав», що передбачає створення незалежної Палестинської держави поряд з Ізраїлем на основі кордонів 1967 року. Однак реалізація цієї моделі стикається з величезними перешкодами, включаючи питання безпеки Ізраїлю, статус Єрусалима, проблему палестинських біженців, розширення ізраїльських поселень та внутрішні розбіжності в обох суспільствах. Це зумовлює обговорення альтернативних варіантів, таких як модель однієї бінаціональної держави, та підкреслює необхідність переоцінки традиційних підходів.

По-третє, на стабілізацію регіону намагаються впливати за допомогою різноманітних економічних та політичних важелів. Мир визнається необхідною умовою для сталого економічного зростання, тоді як конфлікти значно знижують рівень життя. Фінансова допомога, торговельні угоди, інвестиції, а також дипломатичний тиск використовуються як регіональними державами (країни Перської затоки), так і глобальними гравцями (США, ЄС, Китай) для просування своїх інтересів та сприяння реформам. Однак ефективність цих важелів часто обмежується конкуренцією інтересів, внутрішньою політичною динамікою країн регіону та відсутністю єдиного міжнародного підходу.

Загалом міжнародні організації, насамперед ООН, мають тривалу історію залучення до миротворчих зусиль на Близькому Сході, починаючи з 1948 року. Їхня роль включає моніторинг припинення вогню, створення буферних зон та надання гуманітарної допомоги. Проте ефективність миротворчих місій ООН часто ставиться під сумнів через політичні обмеження, зокрема право вето

постійних членів Ради Безпеки, та складний, затяжний характер самих конфліктів.

Таким чином, незважаючи на окремі дипломатичні прориви та постійні міжнародні зусилля, Близький Схід залишається регіоном із глибоко вкоріненими конфліктами та значними викликами на шляху до сталого миру. Затяжний характер існуючих криз, зокрема в Сирії та невирішеність ізраїльсько-палестинської проблеми, у поєднанні з геополітичним суперництвом, економічними факторами та демографічними тенденціями, вказують на те, що шлях до всеосяжної стабільності буде тривалим і складним, вимагаючи комплексних підходів та політичної волі всіх залучених сторін.

ВИСНОВКИ

Близькосхідна криза підтримується комплексом історичних, політичних, економічних та соціальних факторів. Колоніальний спадок та штучний розподіл регіону після Першої світової війни заклали підґрунтя для територіальних суперечок та етноконфесійних конфліктів. Створення Держави Ізраїль та подальша ескалація арабо-ізраїльського конфлікту стали центральним елементом нестабільності. Палестинське питання, з його невирішеними проблемами щодо статусу біженців, кордонів та Єрусалима, залишається постійним джерелом напруги. Енергетичні ресурси регіону та його стратегічне розташування приваблюють зовнішніх гравців, чийі конкуруючі інтереси часто поглиблюють кризу. Зростання ісламського радикалізму та діяльність терористичних угруповань додають ще один рівень складності до конфліктів. Внутрішні політичні та економічні проблеми в багатьох країнах регіону також сприяють нестабільності.

Аналіз ефективності міжнародних зусиль у врегулюванні конфлікту

Ефективність міжнародних зусиль у врегулюванні близькосхідної кризи залишається обмеженою. Незважаючи на численні дипломатичні ініціативи, мирні угоди та миротворчі місії, зокрема під егідою ООН, тривалі конфлікти продовжуються. Угоди Авраама стали важливим кроком у нормалізації відносин між Ізраїлем та деякими арабськими країнами, але їхній вплив на врегулювання палестинського питання залишається неоднозначним. Модель «дві держави» для Ізраїлю та Палестини стикається зі значними перешкодами. Міжнародні гравці, такі як США, Росія та Китай, мають різні, а іноді й протилежні інтереси в регіоні, що ускладнює формування єдиного підходу до врегулювання конфліктів.

Можливі перспективи та ключові виклики для стабілізації регіону

Перспективи стабілізації Близького Сходу залежать від багатьох факторів. Подальша нормалізація відносин між Ізраїлем та арабськими країнами може створити нові можливості для діалогу та співробітництва. Однак

ключовим викликом залишається врегулювання ізраїльсько-палестинського конфлікту, яке потребує компромісів з обох сторін. Економічні та політичні реформи в країнах регіону, а також регіональне співробітництво можуть сприяти довгостроковій стабільності. Міжнародні зусилля, включаючи миротворчі місії ООН, можуть відігравати важливу роль, але їхня ефективність залежить від підтримки та співпраці всіх зацікавлених сторін. Ключовими викликами залишаються протистояння регіональних та міжнародних гравців, діяльність радикальних угруповань, економічні проблеми та демографічні зміни. Майбутній розвиток подій на Близькому Сході залишається невизначеним та залежатиме від здатності регіональних та міжнародних акторів подолати існуючі перешкоди та знайти спільні рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. МОМОТ, Станіслав Михайлович. «БЛИЗЬКОСХІДНА КРИЗА»: ДИПЛОМАТІЯ ВИРІШЕННЯ ПАЛЕСТИНО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ. 2023. 1-60
2. Історія Ізраїлю. Znaimo.com.ua. URL: https://znaimo.com.ua/Історія_Ізраїлю
3. Захарченко А. М. РОЛЬ РЕЛІГІЙНОГО ФАКТОРУ В ПАЛЕСТИНСЬКОІЗРАЇЛЬСЬКОМУ КОНФЛІКТІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ. 60 Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 94 (Частина II), 2010. С. 59-66.
4. Ісаєва В. Особливості США як міжнародного медіатора. Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ ім. І. Франка, 2021. С. 73-76.
5. Конвенція про мирне розв'язання міжнародних зіткнень І Гаазька конвенція. Міжнародний документ від 18.10.1907 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_938#Text
6. Захарченко Алла. ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ АРАБСЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКОГО КОНФЛІКТУ ПІСЛЯ МИРНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/StPrior_12/31.pdf
7. Ель сафі Б. С. Конфлікт на Близькому Сході: політико-культурний та безпековий виміри. Лис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії :УДК 327.51:327.8+327.39(=927) : захист 10.02.2022 / наук. кер. Безрук Олександр Олександрович. Харків: Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2021. 275 с.
8. Захарченко А.М. Роль Міжнародного суду ООН у врегулюванні палестинсько-ізраїльського конфлікту / «Роль Міжнародного суду ООН у врегулюванні територіальних спорів». Тези міжнародної наукової конференції. Одеса: Фенікс, 2008. С. 9–12.

9. Коппель О., Пархомчук О.. Релігійний фактор у світовій політиці. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Міжнародні відносини. No 1(46)/2017. С. 26–30.
10. Кулієв А. Вплив отримання палестиною статусу держави – спостерігача в ООН на арабсько – ізраїльський конфлікт. Шевченківська весна : науково-практ. конф., К. : 2013. С. 82-83.
11. Левченко О. Д. Зародження ізраїльсько-палестинського конфлікту після завершення другої світової війни // Матеріали науково-практичної конференції / Національний Авіаційний Університет. Київ, 2023. С. 117-119. URL: <http://fmv.nau.edu.ua/polit/polit-2023/?authuser=1>
12. Наталя Оласюк. ЄС ТА ІЗРАЇЛЬСЬКО-ПАЛЕСТИНСЬКИЙ КОНФЛІКТ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ. Режим доступу : http://eprints.oa.edu.ua/2306/1/Olasiuk_NZ_stud_Vyp-3_turyzm.pdf
13. Палінчак М.М., Галда П.П., Лешанич М.М. Релігійний фактор у міжнародних відносинах: Навчальний посібник. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2015. 296 с.
14. Пархомчук, А. Д. Здобутки і прорахунки близькосхідної політики адміністрації Д. Трампа / А. Д. Пархомчук // Регіональні студії: науковий збірник / редкол.: М. М. Палінчак (голов. ред.), І. М. Вегеш, Є. І. Гайданка та ін. – Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", – 2023. – Вип. 34. – С. 163–169
15. Форма правління, політична система, політичний режим та опозиція Ізраїлю. Бібліофонд. URL: <https://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=46825>
16. Давід Харріс. ІЗРАЇЛЬ І АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКИЙ КОНФЛІКТ. Режим доступу : http://jhist.org/zion/02_lesson.pdf
17. Яворська Г. Близькосхідна «дорожня карта» в умовах перевірки на місцевості. URL: http://gazeta.dt.ua/POLITICS/blizkoshidna_dorozhnya_karta_v_umovah_perevirki_na_mistsevosti.html
18. Аларадж Бішер М. А. Палестино-ізраїльські відносини в контексті близькосхідного врегулювання : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 /

Бішер М. А. Аларадж ; Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. 20 с.

19. Бані-насер Ф. Сутність палестино-ізраїльського конфлікту та міжнародно-правові механізми ООН щодо його мирного врегулювання. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. No 2(8). С. 3–7.

20. Cockburn P. The age of Jihad. Islamic State and the Great War for the Middle East. VERSO. London- New York. 2017. 473 p.

21. Дзюбенко В. Д. Можлива роль низових ініціатив та волонтерських організацій у вирішенні арабо-ізраїльського конфлікту // Читання пам'яті Івана Бойченка. 2020. Людина. Історія. Категорії : 36. наук. матеріалів. К. : 2020. С. 55-58.

22. Дзюбенко В. Д. Поява релігійного фактору в арабо-ізраїльському конфлікті: часові рамки // Наук. пр. Філософські науки / Гілея: науковий вісник. Прага , 2018.No 139. С. 178-182.

23. Halliday F. The Middle East in International Relations. Power, Politics and Ideology. Cambridge University Press. 2017. 374 p

24. Кіссінджер Г. Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті / пер. з англ.Н. Коваль. Київ: Наш формат, 2017. 320 с.